

DISSERTATIO PHILOSOPHICA
DE
MVNDO NON
OPTIMO

QVAM

CONSENTIENTE AMPLISSIMO PHILOSOPHORVM
ORDINE

PRO RECEPTIONE IN EVNDEM

DEFENDET

IN AVDITORIO PHILOSOPHICO

M. DANIEL WEYMANN,

RESPONDENTE

JOANNE CHRISTIANO GRANOW,

STOLP. POM. S. S. T. STVD.

OPPONENTIBUS,

JOANNE BERNHARDO SCHLEMÜLLER,

DOERSCHK. LITH. V. I. C.

ERNESTO CHRISTOPHORO SCHVLTZ,

REG. PRVSSO, THEOL. STVD.

ET

JOANNE JACOBO KAEYSER,

REG. PRVSSO, PHILOS. ET THEOL. STVD.

DIE VIto OCTOBRIS

A. MDCCLIX.

REGIOMONTI,
STANNO REGIAE AVLICAE ET ACADEMICAЕ TYPOGRAPHIAE.

V I R O

SVMMÆ REVERENDO, EXCELLENTISSIMO

CHRISTIANO AVGVSTO

CRVSIO,

**S. S. THEOLOG. DOCT. ET PROF. ORDIN.
PHILOSOPHIAE PROF. EXTRAORD.**

has vult esse sacras lucubrationes Dissertationis
Autor atque Praefes

M. DANIEL WEYMANN.

VIR O

REVERENDO, EXCELLENTISSIMO

MAGISTRO WEYMANN,

VERBI DIVINI MINISTRO IAEGERNDORFFENSIS
ATQVE SCHOENAVENSIS COETVS,

PATRVELI HONORATISSIMO,

hocce doctrinae specimen offert obseruantissimus
atque gratissimus.

M. DANIEL WEYMANN.

§. I.

Quum de mundi optimismo opinio sit receptissima, mentibusque Philosophorum aequae ac Theologorum firmiter inhaereat, atque insideat, ne nouitatis videar iusto studiosior, admodum vereor. Equidem ego facilis largior, nouitatis amatores pruritu inueniendi verniliter ductos animis de veritate sollicitis immerito illuisse, multisque figmentis atque commentis portam aperuisse, prouti ab Huetio insimulatur Cartesius, aequone iudicet Joue, nec ne, sub iudice litem relinquo. Ex quo fore credo, ut idea nouitatis continuo sit odiosa, philosophorumque perfricat aures. Verum enim vero, qui recto veritatis insistit tramiti, omnesque et ideas curate determinatas, et demonstrationes ad Logices v. g. Crusianae et Hoffmannianae, quae utraque prae ceteris omnibus est commendabilis, balancem studiose examinat, pensatque: hercle non alio poterit culpari nomine, nisi, quod veritas ipsi sit cordi, eamque scrutari cupiat ardentem. Hacce una ratione ad castra Crusianae philosophiae sequenda inductus abs Te, B. L. me impetraturum esse coniicio verisimiliter, ut me, Crusii celeberrimi Tirunculum, eius de mundo optimo sententiam saniosem defensurum omni diiudices candore. Nam Jo- uem lapidem iurans obtestor, me colere, obseruare, atque reuereri sanctissime Leibnitii et Wolfii Virorum Illustrium, insigni- umque, memoriam, nec mihi persuadeo arroganter, fore vni- quam, ut ipsorum doctrinae amplissimae ambitum licet e specula
A oculis

oculis perlustrare modo possim; eorum opera sunt excelsa; nemo tamen, nisi affectibus indulgens, Crusianas praeferenti Thefes, atque scita saniora, vertere poterit vitio, quod animum voluerit imbuiere veritatibus, quae ipsi magis satisfaciunt, atque solidiores, dictaminique rationis conformiores esse videntur. Quod si tam Graecis, ut cum Horatio hic faciam rem, nouitas inuisa fuisset, quam nobis: quid nunc esset vetus, aut quid haberet, quod legeret, tereretque viritim publicus usus? Jouem riualem, exclamat Crusii aduersarius, ferre non possum (Terentius.)

§. 2.

Quoniam vero res, opinor, grauissimi est momenti, veluti nemini non apparebit, si ad rem paulo penitius considerandam accingere se non detrectat, maxime mihi videtur necessum, meumque, ut, ad euitandas logomachiae deuias ambages, atque contortiones spinosas, rerum, terminorumque praemittam notiones explicatas atque euolutas, nec non principia indicem, quibus tanquam fulcris subnititur totius materiae delineatio, atque euolutio. Huncce in modum, ne deuies, firmissimus ponetur obex.

§. 3.

Primum quidem in ideam bonitatis inquirendum esse puto. Logices sanctionibus cautum est, ne relatiua cum absolutis, neque abstracta pura cum impuris confundas. Est vero abstractum purum, quod non tantum ex rei indiuiduis, sed ex eius essentia abstrahitur: cuius obseruationis exemplum adducere alienum non existimo. Concipe itaque abstractum animi, v. g. eius rationis, quod sit voluntas, et citra erroris formidinem poteris asserere: omnibus entibus intelligentibus competit voluntas. Competit, aio et ego. Ast minime, quatenus sunt intelligentia, sed quatenus sunt animi, s. entia spiritualia. Quocirca voluntas est abstractum impurum respectu intellectus, abstractum vero purum respectu animi s. substantiae spiritualis. Quibus praemissis, fortiter affirmo, bonum et perfectum aequè inuicem differre, ac absolutum, atque relatiuum; esseque abstracta impura ratione mutuae comparationis; hocce quantulumcunque sufficere quidem posset, ni fallor; cum vero Definitio bonitatis trita, Wolfioque sit probatissima, abs Te iniquus deposcere

non audeo, quo his paucis praestes fidem. Noli interim ab-
 sistere, et in rimanda hac notione abstrusa atque difficillima co-
 mes mihi adsis indiuisus. Finit autem Wolfius, uti te non
 fugit, bonum id, quod statum nostrum perficit. Inficias ad mi-
 nimum ire nequis, huic Philosopho celeberrimo bonum et
 perfectum esse Synonima, ipsique eadem venire significatione.
 Qua de re finge arborem, cuius folia fere momordit aestus, eam
 vero in praesenti pluuiali humectari aqua, et omnem auguror,
 usum loquendi sequi tibi videberis, quando verbis sequentibus
 mentem efferre anniteris: arbori pluuiam est bona, at quaero ex
 te, sunt ne bonum, gratum, iucundum, amoenum, synonima, in
 metaphysica saltem? quod mihi dabis, pol! nisi morosus videri
 velis. Quo concessio verte verba: es ist dem Baum lieb, daß
 er beregnet, er freuet sich darüber, und ist vergnügt. Reclamat
 internus sensus. Quo instantiae telo nisi me omnia fallunt, re-
 vera Wolfii assertionis infringitur vniuersalitas, quamuis te
 praeuideam obiiicientem: hocce exemplo bonitatem esse referen-
 dam, ad substantiarum spiritualium voluntatem, hem! quam
 belle tibi dees? nil gratius mihi hoc feceris: in temet ipsum
 enim tela retendo, et concludere iuuat: E dantur indiuidua perfe-
 ctionis, diuersa, ab indiuiduis bonitatis, siquidem pluuiam perficit ar-
 borem, antequam illiusmodi spectaueres voluntatem. Cape cibum
 lautum, ita, ut melius tibi non fuerit umquam, et nemini non
 adfirmabis hilaris, cibum sapere iucundissime, etsi sollicita adhuc
 superest disquisitio, tene perficiat, nec ne? obuersatur tibi itaque
 idea boni, cum nondum cogitaueris ideam perfecti. Superat in-
 stantia maxime ardua, quae notionem bonitatis Wolfianam per-
 quam labefactat; nimirum admissa boni atque perfecti identitate,
 nullum datur bonum morale. Finge Atheum, finge Deum
 ipsi sustentationem virium largiri, et conseruare pergere, finge
 habitus cupiditatum in ipso exortos ad perfectionem sui et alium
 amandum inclinantes, tolle ex eius mente vim voluntatis, quae
 vulgo ac barbare appellatur conscientia, a Wolfio perperam
 ad intellectum relata, ne forsan in Atheo suboriatur libidinum
 lucta. Quibus dispositis Atheus noster habitus suos ad maximum
 euehere poterit gradum, splendidissimasque perfectiones exere-
 re materiales; ast ne micam quidem bonae mentis s. boni mora-
 lis

lis habebit. Exinde quoque euenisse arbitror, quod Wolfius princip. Juris Naturae constitutum esse statuerit, perfectionem sui ipsius. Nisi enim ipsi notio hæc decepatrix fuisset obuerlata: absolutum in stabiliendo principio J. N. relatiuo non praetulisset. Equidem recte vidit, principium hocce e numinis resultare voluntate, eiusque esse finem, et quidem vltimum, (qua de re principium suum iam antea definitum dein refert ad voluntatem Dei, et contendit: lex naturalis est lex diuina, propter approbationem diuinam.) Si memini, hocce mente volutauit argumentum:

Quicquid Deus appetit, tanquam finem supremum; est principium I. N. constitutum.

Perfectum est illud, quod &c. E.

Verum enim vero perfectum et bonum s. voluntati conueniens, non sunt synonymia, vti ei visum est. Quodsi ita esset: sane sentiret. Sed primum potius spectanda est relatio, puta, conuenientia voluntatis affectionis cum voluntate Dei, et hocce relatiuum inferuire poterit principio I. N. constitutiuo. Quo tamen non excluditur perfectio, verum rite disposito ordine; scil. relatiuum s. conuenientia illa primum occupat locum. De quo alio tempore fusius. Ne agre feras peto, quod paulum excurrerim, quod quidem ea ratione vitio ducendum non existimo, quoniam hac in re omnis vertitur cardo.

§. 4.

Cum in enodanda bonitatis notione satis insudasse mihi videar: ipsum mundi optimismum scrutinio vt subiiciam, suadet ratio instituti. Vniuersi vero quod attinet definitionem, ei explicandae supersedere possum, quia hac in re Crusius a Wolfio non dissidet, et vterque illud per systema rerum contingentium, et finitarum definit. Secus vero se habet res, in essentia eius determinanda. Nam non omnis definitio integram rei essentiam exprimit, quod quidem quoque non est necessitatis.

§. 5.

Essentia vero est vel generica, cum opponitur attributis s. propriis et modis, vel metaphysica, quo sensu omnia completitur, quae rei discernendae ab aliis possunt conducere, et sic spectata opponitur existentiae: locum vtrinque reductum obinet

net essentia specifica, quae adeoque vel huic vel illi in determinationibus essentialibus, specificis propius poterit accedere, v. g. hominis essentia generica est animal, adde rationem, et nova prodibit essentia specifica, quae erit hominis. Quodsi ulterius determinando progrediaris: plures condere poteris essentias specificas, v. g. eruditi, donec essentiam attigeris metaphysicam, quae praeter existentiam amplius non est determinabilis. Quae ea ratione mihi visa sunt adducenda, quia optimismum perpendenti dubium Tibi posset obrepere, quo tandem perfectionum gradu determinationis mundus sit concipiendus, si sensu Wolfii ceteris omnibus venit potior reputandus, sic, ut non nisi hic indiuiduus electionis diuinae potuerit esse obiectum.

§. 6.

Infra quidem humanas vires est positum; essentiae mundanae specificae exhibere praecisum determinationum numerum, quum, vtut in essentiis mire compositis, quarum partes existunt separabiles, earumque adeo connexionis finis est sciscitandus, assolet: de eo tamen, credo, conueniet inter nos, Wolfium iusto plures venditare necessarias, atque ad essentiam referre specificam, quarum necessitas attamen precario assumpta minime potest demonstrari, quippe cum accidentales sint, iisque sine mundus posset manere optimus. Ex quo erroris fonte istud mahauit paradoxon; quoduis miraculum requirere miraculum restitutionis. Sed haec haecenus, ne instituti rationis excedere et vagari videar cancellis. Quocirca ad optimismi impossibilitatem me accingo probandam.

§. 7.

Quoniam vero mundi optimismus, cuius vt memineris velim, accipi potest dupliciter: vtrumque sanae refragari rationi, mihi est euincendum. Primum quidem perfectionem omnium spirituum rationalium esse obiectum, te minime latebit, et quidem Numinis diuini absolute necessarium, contingentium vero hypothetice necessarium, quia perfectionis cupiditas est cupiditas radicalis, s. tendentia, quae in vi appetitiua subsistit immediate, nec aliarum tendentiarum est effectus, vt quidem innumeratae aliae; adeoque eadem subiecto voluntatis inest immutabiliter. Qua de re optimismus huic voluntati diuinae s. huic

quod velle diuino generali collatus hancce sortietur significatio-
nem: mundus hic, quia suam essentiam et genericam, et speci-
ficam, et metaphysicam est perfectissimus, scilicet omnes compre-
hendit perfectiones compossibiles. Circumspice ergo omnia
perfectionum genera, et contendere erit tuum: res creatae
sunt numerice infinitae; earum essentiae sunt numero perfectio-
num infinitae; eadem gradu perfectionum sunt infinitae, quid?
quaeso! itaque impedit, quo minus sequens struam argumen-
tum, quod certe sapiet auctorem:

Quis mundus a Deo electus, est infinitus. Hic mundus etc.
Tuam quidem videberis rem agere, si primam reicies propo-
sitionem; verum enim vero tua, quid? quod, sententia perfectis-
simum substituens infinito, in verba Wolfii iurare existimabor.
Nam quanta morositas te ceperit necesse esset, si perfectissimum
inter atque infinitum copulam intercedere arctissimam, et in-
dissolubilem, mentem subiret negare? En castra Cartesii, quae
fidus sequeris assecla, tibi firmiter confidens. Equidem te vi-
deo assurgere, tuamque dicere causam, me male insimulantem
fidei, quod mihi Wolfio assignare lubeat, cuiusmodi ei nun-
quam venit in mentem, neque ullibi mundum conspicuum ap-
pellauit perfectissimum; quantum memini, nedum infinitum.
Accipe ad omnia. Bonitas et perfectio Wolfio pari ambulant
passu, ex eodem atque fluunt fonte. Lubet hic huius interse-
rere asserti probationem luculentam. In Wolfiana philosophia,
cuius gnarus grobe sciet, vacuum exploditur disseminatum, id,
quod ratione Leibnitiana suffulcire non intermittit Bulfingerus,
quem adiens doceri poteris, ideo illud esse impossibile, quod
omnes Deus non condidisset perfectiones, quot condere licuis-
set ipsi. Quid inde emicat potius, quam quod optimismi per-
fectio constituat essentiam. Habeas me idcirco consentientem,
Wolfio, mundum nuncupari perfectissimum, minime placuisse
gentium. Eum tamen appellauit optimum; optimismi vero
essentia est perfectio, eaque interest identitas. Scrutemini sen-
sum optimismi: Hic mundus est optimus, perinde est meus Fi-
dius, ac hic mundus est infinitus. Praeuidео obiectiunculas,
quae reliquae esse videntur. Regerent nimirum optimismi pa-
troni; mundus non est infinitus, sed ex pluribus aliis perfectis
per-

perfectissimum s. optimum elegit Deus. Haec est disputatio grammatica per gradus comparisonis. Ex Logicis etenim est repetendum, essentias absolutas physicas infinitudine posse augeri progressiua, quod vero de essentiis relatiuis non vniuersaliter, de quantitatiuis nullo valet respectu. Pauca idem explanabunt exempla, v. g. animae bruti indi potuisse perfectiones multo plures, quis est, qui auderet refellere? Ad tuam quidem accedo sententiam, eiusmodi accessione bruti mutari essentiam specificam, sed quid ad rem? remanet tamen substantia, nec non retinet subiectum, in quo et nativae et accessoriae subsistere possent perfectiones, licet ens aliud euaderet generis. Angulus rectus vero accessionis est impatiens, quatenus essentiam eius, non nisi quantitativam velis considerare, quia a limitatione eius essentiae quantitativae per nonaginta gradus desumpta est denominatio. Ich kann sagen, ich denke noch dasselbe ens, v. g. brutum mit mehrern determinationen, und ist doch eben dasselbe. Und wenn ich bis ad gradum perfectionis hominis gekommen: so kann ich noch sagen, es ist noch eben dasselbe ens in alio statu determinationum und gradu perfectionum, aber ich kann nicht sagen: es ist jeko doch nur ein Thier, ob es gleich eben dasselbe ens ist. Aber bey dem angulo recto kann ich nicht sagen: es ist noch eben dasselbe ens, in alio gradu determinationum. Ex quo elucet, quod in essentiis mere quantitativis gradus sit quoddam essentialissimum, minime vero in essentiis physicis qualitativis. Finge eam ob rem mundos plures possibiles. Dispicimus, num vnus eorum esse possit perfectissimus. Sed quemque eorum perfectionum admittere augmentum, essentiasque et numero et gradu perfectionum adaugeri posse, sole clarius est meridiano, nam nullam infert idearum contradictionem, et suaviter potius aliae accedunt aliis, seque coniungunt. Quinam igitur mundorum possibilium erit perfectior reliquis s. perfectissimus? Etenim ceterorum concessis perfectionum accessionibus, illico tuo praecedent mundo perfectissimo, et vnum eorum assumis precario perfectissimum, eique immerito adiudicas praerogativam. Nam numerus mundorum possibilium idealiter in intellectu scil. diuino est infinitus; partium mundum vnum constituentium est infinitus, modi compositionis sunt infiniti. Nihilominus, simulac

mundis s. mundo largiri velis existentiam; absolute necessario se adiungit finitudo per princip. contradi&: Qui itaque potes diuinæ proponere selectioni vnicum mundum perfectissimum, cum reliqui eius egredi possint limites, et ad gradus euchi excelliores? Wolfiana philosophia præsupponit essentias mundanas determinatas, easque dein ponit esse immutabiles atque absolute necessarias, id, quod certe Logices sapit neglectum, acuminis saltem Logici hebetudinem. Nam tolle ex mundo vel sexcentas perfectiones, nec reliquæ eo secius poterunt existere. Ex quo tibi potest esse exploratissimum, eas inter nullam absolute necessariam intercedere conjunctionem, atque combinationem, quia aliæ ab aliis possunt existere disjunctæ. Vnicum adhuc augmentationi mundanae ob stare videtur obstaculum, variatio nimirum generica et specifica, hocque, putant, modo perfacile genus huius mundi in genus aliud esse degeneraturum, qualem transformationem dicunt esse contradictoriam. Fallunt multa, quorum vero refutatio foret laxior, atque in infinitum fere se extenderet. Obiter moneo, genera confundi per se, et per accidens, quo non perpenso generibus et speciebus nilest mutabilis, nil fluxius. Effinge, essentia alicuius A qualitates esse $B \dagger C \dagger D \dagger E \dagger F$; essentia vero alterius M qualitates esse $N \dagger O \dagger P \dagger Q \dagger F$. Pone ulterius, qualitatem F esse accidens prædicabile, s. naturale quoddam, quod adeoque salua rei essentia specifica abesse posset. Quo facto essentia istae specificæ carebunt genere v.g. sit Tibi aliunde notum, certam hominum cateruam esse malignam. Inde conde species: maligni sunt vel febris laborantes, vel incolumes. Tolle malignitatem etc. sed has subtilitates non amplius vrgebo. Essentias istas mundanas compositas esse propriis largior; ecce tamen nihilominus poterunt augeri, alteraque poterit superare alteram. Quodsi præterea assumeris disparata, quæ alteri mundo non competerent, adeoque dari nonnulla, quibus in coaceruatione perfectionum semper careret, et tuum mundum perfectissimum hac de re non necessario superare; rehero: concessis disparitatibus omnes perfectiones compossibiles posse coexistere in vno eodemque subiecto, e. g. in ente a se. Quamobrem omnibus computatis tuo perfectissimo attamen cogitari potest perfectior. His Maierus

missis

missis ambagibus se expedit. En eius ipsissima verba (†): „Hier
 „aus folgt nun unwidersprechlich, daß diese Welt unter allen mög-
 „lichen Welten die vollkommenste, beste, und größte sey, und diese
 „Wahrheit ist so unlängbar, daß nur ein unwissender, und ver-
 „wirrter Kopf dieselbe in Zweifel ziehen kann, et alio loco †).
 „Es ist also unbegreiflich, wie ein wahrer Verehrer Gottes syste-
 „matisch auf den Einfall gerathen kann, daß diese Welt nicht die
 „beste sey.“ Quodsi, Vir celeberrime, Excellentissime! ad
 Crusium alludis, vt opinor, paulo plus humanitatis tibi com-
 mendo. Ne vim facias, Vir Excellentissime! almi vatis diuini
 effato: „Moses sagt, Gott sahe an alles, was er gemacht hatte,
 „und siehe da, es war das beste, oder die beste Welt.“ Noli
 interferere, diuinaeque sis memor prohibitionis Apoc. 22, 18. 19.
 So jemand dazu setzet x. neque eandem audentiae maculam tibi
 inuras, quae et dedecuit Cartesium, qui suo Systemati praesi-
 gnato fidem accomodare studens, omnia fidei dogmata pro-
 nuntiauit falsa, quae ei erant contraria.

§. 8.

Omnia colligamus momenta; mundus est optimus, mun-
 dus est perfectissimus, sunt propositiones aequipollentes, et
 identicae, teste Maiero. Mundi insuper possibiles numerice sunt
 infiniti, mundi perfectiones et partes sunt numero infinitae; gra-
 dus perfectionum sunt infiniti, infinitudine puta progressiua.
 Nisi enim omnia haec tibi arrideant: numinis intellectus in ar-
 ctum cogeres magnitudinem, quae cum absolute necessario sit
 infinita: reuera, dissidens impossibilia et contradictoria ires ad-
 structum. Statuis praeterea mundum reliquis omnibus perfe-
 ctiores; oppositam interim propositionem, dari nimirum alios
 possibiles perfectiores Tuo, minime vales amoliri. Hac de re
 tibi contradicis multifariam,

Datur vnicus mundus perfectissimus,
 Dantur alii mundi hoc perfectissimo perfectiores. Nonne haec
 inuoluunt contradictionem?

(†) Vide eius Metaphys. 4ter Th. p. 320.

††) ibid. p. 316.

§. 9.

Quid igitur, quaeso! remanet? nil, nisi quod hic mundus conspicuus admodum sit bonus, eique Deus liberrime largitus sit existentiam, nec non essentialium complexum vlla sine necessitate determinauerit ipse. Id est, sit tibi mente repositum, quod vitio potest verti philosophiae Wolfianae, quod pro lubitu, quin! pro imperio formet determinetque ideas; post, per princip. contradic. conueniat quid, atque disconueniat, diiudicet et decidat. Sed dic, Sodes! facultatem intellectus idearum determinatiuam nulli a Deo praescriptae normae esse putas allegatam? pol, ita est. Penes Te est minime, diuidere ac coniungere ideas, quocunque te vertat libido. Tuum est contra circumspicere, quae per naturam intellectus sunt coniungibilia, vel inconiungibilia, quae separabilia, vel inseparabilia. Huius in praesenti est loci, repellere tela, quae plerumque solent intendi. En eorum vnum:

Si mundus optimus est possibilis: Deus elegit.

Verum prius. E post:

Verum noli progredi, nisi praemiseris probationem minoris. Id, quod infra tuas positum est vires. Hocce excipiat alterum:

Si Deus mundum non elegit optimum: nec est omniscius, nec optimus.

Sed Deus est omniscius, atque etc. E elegit etc.

Ast te consequentiae maioris probandae supersedere non posse memento, si tuas velis rite sustinere vices. Nam impossibilia in bonitatis obiectorum numero minime sunt ponenda.

§. 10.

Vt me ad alterum dissertationis momentum, quod multo respicit grauiora, nec non in intima Wolfianae philosophiae inspicit pectora, conuertam, exigit ordo, tempusque. Supra scilicet monui, alterum adhuc dari refugium, quod ex leni petunt interpretatione, quo, qua datur porta, posse se conferre, sicque euitare labyrinthum, cuius anfractus ingressi tortuosos alio nequeunt euadere modo, persuasissimum sibi habent optimissimi defensores. Volunt nimirum, vt mentem aduertamus ad finem, quem

quem Deus sibi proposuit ab aeterno, huicque conferamus mundum, quo ad ipsorum sententiam amplectendam nos iri inductum, extra omnem ponunt controuersiam. Sed vt verbum in aurem infusurum, patiaris velim: a temet ipso desciscis, atque canis palinodiam, notionem transmutans boni, substituensque absoluto relatiuum. Eo itaque iam est peruentum, vt facilis mihi praebeas aures, nosque inter conueniat, quia in optimismi notione determinanda videmur esse gemelli; siquidem concedis, optimissimum esse praedicatum relatiuum, quod mundo nonnisi respectu ad voluntatem diuino habito, competat. Idcirco, quae vocum interpretationem, concordia inter nos existit. Quo facto, vnicum iurgia finire poterit argumentum; accipe istud:

Si solus hic mundus fini diuino fuit conuenientissimus: eligi, omnibusque debuit praeferrī.

Verum prius, E et posterius.

Maiores consequentiam reiicere mihi nunquam venit in mentem, licet innumera fere habeam, quae quidem non veritatem maioris, tuam tamen probationem possunt infringere. Ast, quo fundamento nititur minor? negas, plures dari mundos aequae conuenientes. Quidni? molestissimum Tibi foret, si, quod tibi tamen incumbit, amolitionem tuae propositionis oppositi iniungere vellem. Faciamus vero periculum, oppositum tuae propositionis probaturi, et quidem eius primo possibilitatem, postea vero necessitatem. Propositio, quae pronuntiatur falsa, impossibilis, vel idearum pugnam debet inferre, vel aliis veritatibus contradicere demonstratis. Pronuncia praedicatum aequipollentiae de binis mundis. Quid tibi videtur? ane contradictoriis me implico, asserens: hi bini mundi fini diuino ultimo sunt aequae conuenientes? quin immo, eo usque, puto, identitatem et aequipollentiam hanc posse defendi, vt nonnisi relationibus existentiae differant, et sane philosopharis; has admittens propositiones: horum binorum mundorum alter est aequalis, similis, aequipollens alteri. Memineris tamen velim, me non affectare perfectam identitatem, ita, vt loci simul esset inclusa identitas. Inde satis est perspicuum, praedicatum aequipollentiae abstractum tanquam internum spectatum alteri mun-

do minime contrariari: adeoque propositio, alter mundus intuitu alterius est aequipollens, falsitatis hactenus non est arguenda. Aliis vtrum contradicat veritatibus demonstratis nostra propositio, dispiciamus. Haec praecise est arena, in quam Crusio cum aduersariis est descendendum. Nam coelum commouent terramque, superos aequae ac inferos Crusium aduersus euocantes. Etenim Maierus insimulat Crusium malignitatis, quasi hic numinis Maiestati diuinæ detraheret, ipsi denegando summam sapientiam, atque summam sanctitatem (moralem, vti ei lubet se exprimere, cum tamen non alia detur sanctitas, excepta maiestate) (†). Suscipiens Crusii defensionem, vltimum primo loco refellam. Peccare (peccasset enim Deus secundum Maierum, nisi optimum condidisset mundum) omnibus philosophis est, transgredi legem, peccare nonnisi spiritus dicuntur intelligentes. Quid? quaeſo! hac de re inuoluet secundum Maierum peccatum? Conquiramus omnia disiunctionis membra. Peccasset Deus, aut quia legem aliquam transgressus eſſet; aut, quia conuenientiam ſ. decentiam non obſeruauit, aut quia eſſentiae ſuae contradictoria appetiſſet. Omnium horum obtinet nullum. Deus nulli ſubest legi, quod ſi negas, nugaris, ſ. metaphoricis vteris terminis, quo, obſeruantia digniſſimas Logices ſanctiones; conuenientiam negligere, non eſt peccare, alioquin menſae accumbens in conuiuio ſolemni, ac manu te mungens, peccares; eſſentiae contradictorium non eſt peccatum, quoniam, hoc admiſſo, nullum daretur peccatum (††). Quae cum ita ſint: Maierus fouet conceptum ſine omnibus determinationibus, id, quod eſt contradictorium, atque philoſophum

(†) L. c. p. 325.

(††) Maierus Logici rigoris definitiui minime tenax, atque immemor eſſe videtur, et more Rhetorum rem quandam qualicunque indigitans nota, cognoscibilem exhibet, de eſſentia vero minime eſt ſollicitus, quem naeuum eius declarat peccati Definitio. Si enim Definitio Maieriana tibi eſſet probata: creatio mundi eſſet peccatum, nam actio illa libera diuina verſata eſt in creando circa obiectum finitum, cuius receptiuitas infinitam actionem non admiſſit, qua de re creationis diuina actio in ſuo genere non fuit optima, adeoque peccatum.

phum tanti nominis dedecet. Sequuntur, quae sunt maioris momenti, quaeque speciem veritatis splendidissimae mentiuntur, viperam vero sub herba dissimulant. Deus nil facit frustra, s. sine ratione, non sibi praefinit fines, nec media eligit, nisi optima. Haec magnifice dicta, quamvis vera, falsa tamen evadunt, quodsi eorum applicationem ad mundum usque optimum se extendere fingis. Aperitur hic campus, in quem si excurrere luberet: typographo incommodarem, qui tamen ne litteram quidem imprimit, neque disponit, nisi sis nomen idoneum. Principium, ratio, causa, sunt Cruxio synonyma, Wolfio autem est causa terminus strictior, nec physices excurrit limites. Wolfius definit rationem per id, ex quo cognoscitur, cur aliquid potius sit, quam non sit. Insuper vero respuit rationis divisionem, in rationem realem et idealem; in rationem determinantem, et mere sufficientem; in rationem existentiae physicae, et existentiae moralis, in rationem iustitiae et prudentiae; in rationem energiae, et existentialem. Qua divisione multiplici posthabita ratio est terminus admodum complexus, qui multis erroribus praebet ansam. Cuius ut convincaris cito, ob ambiguitatem huius vocis, influxus, atque harmoniae induci syncretismum, quippe cum teste Bülfingero influxionistae atque harmonistae possunt concinere, si modo actionis Definitionem huic scopo accommodes, eamque sequentem in modum interpreteris: anima agit in corpus, quatenus rationem continet mutationis in corpore, s. quatenus ex ea cognoscitur, cur mutatio in corpore potius sit, quam non sit, et Leibnitiis non audet eam rationem vocare physicam, s. sufficientem, sed exigitiuam, putatiuam, metaphysicam teste Bülfingero. Noli aegre ferre, quod his allegationibus paulo fuerim multus, nam nimis sunt connexa, quae ut memoriam possint effugere; te vero monente, redeo ad rem, evicturus, per mundi optimismum Dei tolli libertatem contrarietatis. Nimis audacter philosophatur Maierus, et nisi ad naturam intellectus et Logices regulas iubeatur attendere: cavillatoris suis fictionibus nostro imperabit intellectui, et suum imponet: αὐτὸς ἔφα. Adde enim his verba eius: quae p. 322. exstant: Allein, das ist eben eine von den Ursachen, warum so viele

menschliche Entschlüsse unausgeführt bleiben, weil Gott die beste Welt erschaffen hat. Et p. 333. Zum andern sind die mit Freyheit begabten Creaturen niemals, in ihren freyen Entschlüssen, unabhänglich. Sondern Gott, durch seine Mitwirkung, und der ganze Zusammenhang in der Welt, haben einen beständigen Einfluß in die Bestimmung des freyen Willens der Creaturen. Discutimus quam primum seruitutis iugum, libertatem enim Maierus susque habet deque.

§. II.

Ratione sufficiente posita, ponitur rationatum; causa sufficiente posita, ponitur causatum, et quidem per princip. contradict. quia alioquin ratio non esset ponenda sufficiens ad actum, Praeterea actio non impedita sufficiens sortitur suum effectum, per princip. contradict; alias ne cogites actionem non impeditam sufficientem. Motium etiam secundum Wolfianos est ratio s. qualitas rei extra intellectum, in intellectu repraesentata, quam Wolfiani appellant rationem obiectiuam. Hoc amplius, secundum Wolfianos nulla actio libera, prae alia est realiter possibilis, nisi his rationibus obiectiuis s. rerum qualitatibus in intellectu repraesentatis, praeualentibus. Nam haec est ratio, cur Leibnitius carpat Bailium, quod hic cum Schola libertati absolutae s. electioni, sine ratione, s. facultati sibi pro lubitu formandi appetitum, adiiciat calculum. Dein obserues velim, quaeuis motiua esse concipienda, tanquam actiones intellectus, quae insua sufficientia et non impeditione per princip. contradict. carere nequeunt suo effectui. Regeris, eandem volitionem, quae per motiua hoc momento praeualentia produci delevit necessario posse impediri per alia motiua, s. rationes memoriae, ingenii s. imaginationis adcitae, sicque eam non esse necessariam. Bene, sed sequentes tamen rationes obiectivae necessario gignent volitionem; cui si refragaris: statuis progressum in infinitum, quofacto nulla plane prouinceret volitio in actum. Manet itaque res salua, quod nimirum eo momento, quo rationes praevalent obiectivae, necessario sequatur volitio, cuius concessionem ne te subducas, aliud iuvat tibi reuocare in memoriam argumentum. In Wolfiana philosophia indifferentia aequilibrum est ens rationis, teste Canzio

zio et Bülfingero, quod tamen aequilibrium et in brutis et in spiritibus obtinet, licet modo diuerso. Didici insuper ex Bülfingero, a Leibnitio distingui inter indifferentium exercitii atque aequilibrui, hancque effingi tanquam aequalitatem rationum, qua repraesentatarum in intellectu, et nondum inclinantium voluntatem, quae fictio est absorta, quia motuum sine inclinatione concipi nequit. Quocirca amplius quicquam ad tuam eliciendam consensionem in admittenda necessitate consecutionis volitionis praesenti, motiuorum s. rationum praeualentia, opus esse non existimo. Iure gaudeo rem ad mei vertendi commodum, eandem profitentur bruta naturam, et per tuam conuictam libertatem nostrae necessitudinis essent digna, nisi facultates intellectus superiores tibi reseruasses. Ob eandem rationum obiectiuarum praeualentiae effectam necessitatem Leibnitio venit in mentem, nouum introducere principium, quod nomine insigniunt principii indiscernibilium, vi cuius nullum elementum alteri est simile, et quidem ea ex ratione, quia Deo nulla ratio fuisset obuersata, cur alterum in huncce collocasset locum, alterum in alium.

§. 12.

Haec fusc explicata mihi suppeditant occasionem argumentandi:

Si Deo creanti, ratio mundi optimi est obuersata: mundum optimum elegit absolute necessario. Verum prius. E. Post: Minoris probationem sibi arrogat Wolfiani. Consequentiae vero probatio est perfacilis. Nam Deo volenti creare, mundi optimi est obuersata ratio praeualens, prae rationibus obiectiuis omnium mundorum reliquorum. Horum igitur rationes obiectiuae fuerunt ad actum insufficientes; optimi vero ratio obiectiua fuit sufficiens ad actum, quae idcirco electionem prae ceteris necessitauit. En sublatam libertatem contrarietatis, quae est facultas spiritus intelligentis, inter plura motiua hoc vel illud sine vlla necessitate praeferendi. Forsan tibi satisfaciet Baumeisterus, * cum sua despotica responsione: „Quasi vero electio optime

optimi non stare posset cum libertate „ Quasi enim inquit, quod certe est solidissimum argumentum. Noli dicere causam pro sola Dei sapientia, nihili habita libertate, nec non caue, ne illudaris, alteri atque alteri Dei attributo quicquam adscribens, quod reliquis detrahit. Sapiens ille est, qui nec fines eligit, nisi bonos, nec media iis cooptat, nisi aptissima. Sapientissimus est, cui haec proprietas inest cum infinitudine. Simulac vero selectioni diuinae praescribis mundum optimum, infinitudinem graduum cum infinitudine confunderes essentiali.

§. 13.

Quod rationes obiectiuæ s. motiuæ, fide philosophiæ Wolfianæ authentica inferant necessitatem, alia adhuc me possunt ab oneris probandi liberare molestia. Obuiam Wolfiani Sociianis et Poiretio praescientiam actionum liberarum in dubium vocantibus eundem necessum ducentes, pressi argumentis postremo profitentur, omnia esse determinata teste Bülfingero, qui omnem determinationem in suis dilucidationibus tractat polixe. Aegerrime fert Leibnitius, et ira fere in Lamium excandescit, quod ipsi argumento pro libertate inexpectatum substraturo robur inhumane exprobet eiusdem labefactionem, cum, ut sibi persuadet, suo harmoniae systemate libertatem produxerit in apricum. Intentio fuit bona, persuasio vero immatura, etenim rem confectam esse putat Leibnitius, quum ab extra volitionem non produci probauerit, principio interno s. spontaneitati iusto nimium confidens, quo quidem coactio ab extra, non vero necessitas vanescit. Tria dantur requisita secundum Leibnitium, quæ libertati concedunt domicilium, intelligentia, spontaneitas, contingentia. Priora bina non afficiunt libertatis essentiam, quia elementa intelligentia et bruta spontaneitate pollent. Vltimum vero Leibnitius non relinquit, quoniam, quamuis volitionem praecurrit rationum obiectiuarum superpondium, cui affingunt lene cognomen, et certitudinem nominant. Ne graueris adire la Theodicee, et quidem de l'origine du mal p. 74. ubi sequentia legere licet: „ Ainsi les qualites des objets, comprises dans leurs idées, on fait la raison, de son choix. „ Me iniurium fore minime existimo, si verba: On fait, per, determine-

nauerunt, explico.' Ini denique congressum cum Baillo leuem, et occurre obiectioni eius dans la Theodicee p. m. 936.

Quiconque ne peut manquer de choisir le meilleur, n'est pas libre.

Dieu ne peut manquer de choisir le meilleur,

Dont Dieu n'est pas libre.

Huic obiectioni refellendae Leibnitium reperio imparem. Maiorem aggreditur contendens, eam esse libertatem perfectissimam, quae plane nequit eligere, nisi optimum. Prospicit electioni, eandem tollendo. Nam ubi vnicum est electionis obiectum; ibi electio non potest defendi, quia haec plura praesupponit, quorum alterum libertas aequae facile potest eligere, ac alterum. Utitur insuper comparatione, quae luculenter demonstrat, cum in cogitationibus incertitudine fluitasse: „a peu pres comme l'on „fait, quand on parle, de la colere de Dieu „ Sed poena est consequens absolute necessarium peccati,

§. 14.

Lubet prolata summam colligere, argumento practico causatiuo;

Q. ponunt rationes in volutionibus determinantes, tollunt libertatem. Wolfiani ponunt &c. E.

Maior est axioma ontologicum, Minoris veritas ex scitis Wolfianae philosophiae illucescit.

§. 15.

Crusius quidem ulterius rem vrget, Wolfianis libertatem contradictionis auferendi conamen adscribens. Sed bilem mouere, et iecur vrere nolo.

§. 16.

Ne vero indicta causa me recipiam: ei, quod palmarium est nostrae Dissertationis, lucem affundam. Incidit enim quaestio, quae tandem decretum voluntatis transiens in actum prorumpat. Videtur quidem haec materia dilucidationem, tam artis inclusam cancellis, non pati, quia integram noologiam, ac Telematologiam mihi foret percurrendum, quod in praelectionibus commodius fieri poterit. Sed breuissimis indagatione dignissima attingam. Ne autem iis, qui principiis Wolfianis vnice inhaerent, in Scyllam videar incidere, Charybdin vitare studens, hanc volui praemittere praemonitionem. Noli nimi-

rum vereri, ne a materialistarum stem partibus, animamque entibus compositis accenseam, si ipsi virium in subiecto animae subsistentium multitudinem adiudico, nam extensum est illud, quod pluribus constat substantiis peculiare occupantibus spatium. In praesentiarum vero, me his non immisceo, licet rationi reddendae paratissimum me experieris, si impossibilitatem ostendere anniteris. Onus solum nunc in me suscipio, monstrandi modum, quo actio liberrima possit resultare, quamvis omnia adsint motiua, in partem oppositam inclinantia, id vero probaturus, hanc ingredior viam: motiua sunt conditiones, sub quibus voluntatis tendentiae excitantur, et ad viuacitatem motiuorum se referunt. Quod Deus has agendi animae indiderit normas, et talem constituerit animae essentiam, a posteriori docemur. Ne appareamus obscuri; seligamus exemplum luculentissimum, aequilibrium scilicet volendi et nolendi. Fac, adesse motiua, et numero, et intensione aequalia. Quid suborietur et resultabit? Wolfiano nulla alia responsio est reliqua, praeter sequentem: sequitur status inactiuitatis, adeoque nulla plane actio s. volitio. Quae si tibi insidet opinio; semper fere versaremur in statu inactiuitatis. Quia in tam multis cupiditatibus simultaneis perfacile potest contingere, vt contrarii exoriantur nifus, qui se destruunt. Secundum Crusium vero omnes euanescent difficultates. Nam libertas est peculiaris vis, saltem tendentia, quae balanci aequilibranti superpondium parit. Quid? quod, si in alteram partem multo fortiora, et multo plura motiua inclinant; libertatis actio nihilominus ista potest superare, minoribus se coniungens, si modo eius intentio proportionaliter increfcit. Cum vero libertas sit vis finita, adeoque summum agnoscat intentionis gradum: fieri potest, vt a motiuis superetur, quem statum si perdurantem supponis: oritur seruitus moralis, et eiusmodi homo suam sequitur naturam peccaminosam, more brutorum. Omnia motiua itaque nonnisi inferunt possibilitatem realem s. perfectam, existentiam vero superaddit actio libertatis, quae aequae potest suam actionem inchoare, atque remittere. Quae cum ita sint, putas forsan: motiua nihili sunt habenda. Minime, nam alliciunt cupiditates, quas libertas dirigit. Quod si ita

si ita descriptam facultatem respuis: veram exterminabis contingentiam, sicuti et Leibnitius eam non relinquit. His enodatis, ex me quaere, num Deus inter duos mundos similes et aequales vnum potuerit eligere? Ajo. Reponis: id fecisset sine ratione. Nego, nam vis infinita fuit ratio efficiens, finis, quem sibi proposuit fuit ratio moralis, ex quibus duabus rationibus, intelligentia et cupiditate computatis, volitio potest in actum erumpere. Crusium, Virum diuini ingenii suis encomiis defendat Horatius Epist. I. Libr. II.

Vrit enim fulgore suo, qui praegrauat artes
Infra se possitas: extinctus amabitur idem.
Praesenti tibi maturos largimur honores:
Jurandasque Tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes,
Sed

Nisi, quae terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit.
Sic Fautor Veterum

Si quia Graecorum sunt antiquissima quaeque
Scripta vel optima: Romani pensantur eadem
Scriptores trutina: non est, quod multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra in nuce duri &c. &c.

Respondenti Honoratissimo
S. D.

M. DANIEL WEYMANN. Cultor.

Jam iam quam plurimi faciens Tuam, *literarum decus!*
amicitiam, me Tibi commendaturus, paululum haereo pendulus,
atque subuerens, ne brevioribus Te ornem foliis, quam quidem
Tua deposcendi merita pollent iure; quoniam istorum testis
esse fidelissimus, eaque optime possum diiudicare, primis ab annis
Te Tuamque solertiam intuendi atque admirandi voluptate
fruitus et honore. Verum enim vero ista licet meam superent
dicendi facultatem atque excedant: vetat me tamen silere aequi
iustique custos. Audaces fortunam iuuare attentione dignatus
mihi videris, nec non perpendisse, non nisi per ardua dari ad
hono-

honores iter. Nam non quivis, coelestia tentans, solum attingit Jouis, neque cuius contingit adire Corinthum. De his plenissime persuasus, studia vero vnice diligens, nullos horruilabores, spe fretus, fore, vt actorum meminisse iuuet, fixis mentis luminibus ad imitabile instar ad summaque tendens, spinas in gloriae tramite interspersas pedibus deculcasti, animi fortitudine superbiens, atque segnitiei spernens molliem, Tua ingenii vena fortis benigna. Quibus omnibus cauisti, Amice! diuino feliciter, ne mutata retrorsum Te ferat aura. Recipit Te iam, Amice! in antecessum literatorum orbis in ordinem suum augustissimum, doctrinaeque fulgore splendidissimum. Gratulor Tibi, gratulor, inquam, maiora adhuc sperans de Te. Velis hic, Amice dulcissime! meae ignoscere ambitunculae, si eam ita vis appellare, peto quae soque, cum gaudio me exsilire Tibi assero, me mihi posse aliquas tribuere partes, nec non Te, quid? quod honore me habere dignum, Tua ingenii ornamenta vltius exornandi, atque ad gradus extollendi sublimiores. Sed arrogantiae expeto veniam. Agedum, Amice! noli absistere, et, me suafore, solitum Tibimet ipsi, ardore sueto et non interrupto, adde calcar. Viuas felix, viuas beatus, viuas mecum in necessitudine familiarissima. Nostra nobis communia studia nostras copulant voluntates magis magisque. In sempiternum efflorescit Parentis almi in Te memoria. Mandes eam immortalitati, meique sis memor. Vale!

